

Central European
Digital Media
Observatory

Dezinformační dopad na pandemii onemocnění Covid-19

Coffee Beans

**Prof. RNDr. Vanda Boštíková, Ph.D., Prof. RNDr. Aleš
Macela, DrSc**

Přesto, že je pandemie Covid-19 již snad za námi, stojí za to se ohlédnout nejen za jejími medicínskými dopady, ale i na dezinformační kampaně. Informace na ně odkazující jsou velmi důležité pro strategie, jak se těmto jevům co nejúčinněji bránit.

Od počátku pandemie virového infekčního onemocnění Covid-19 hrály dezinformace, odrážející pomluvy, stihomam či konspirační teorie, významnou roli v napomáhání nezvládnutí situace. Jejich upřednostnění před vědou podloženými znalostmi a doporučeními mělo a vždy bude mít vážné důsledky pro veřejné zdraví. Tento fenomén jsme viděli nejen na celosvětové úrovni, ale pochopitelně se nevyhnul, bohužel, ani české společnosti (1).

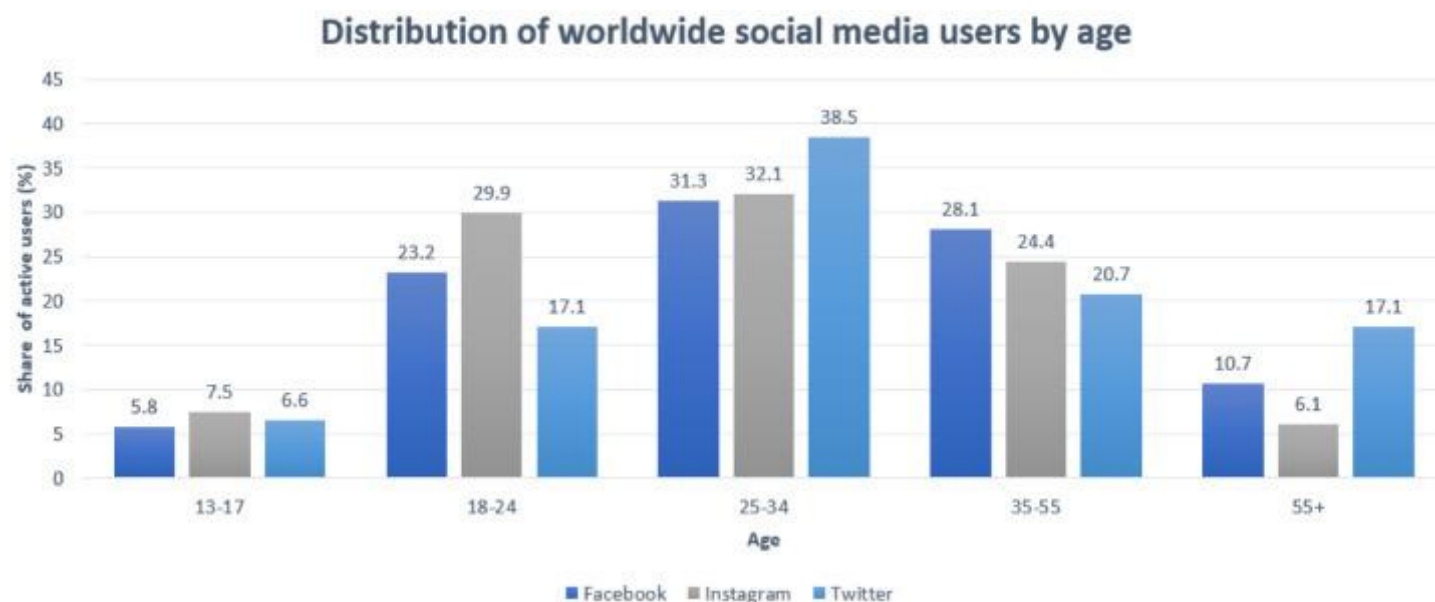
V Brazílii se během prvních šesti měsíců pandemie dezinformace týkaly především počtu nemocných a zemřelých, metod prevence a léčby (2). Na internetu kolovala tvrzení typu: polní nemocnice, které jsou prázdné, znamenají, že virus není skutečný; chlorochin a hydroxychlorochin mohou sloužit jako lék; pohřbívají se prázdné rakve, aby se zvýšil strach veřejnosti (3). Zfalšovaná tvrzení o rakvích způsobila, že se vyděšená veřejnost začala shromažďovat na hřbitovech, aby se přesvědčila o pravdivosti informace. Ve spojitosti s touto aktivitou se prokazatelně, díky dlouze emotivně diskutujícím davům, infikovaly další osoby a zanesly infekci do svých lokálních komunit (3).

V Arizoně a Novém Mexiku v první polovině roku 2020 požilo 15 lidí silný dezinfekční prostředek v mylné představě, že tak zabrání nákaze. Čtyři lidé zemřeli, tři další osoby si nesou celoživotní následky (4).

K šíření zavádějících informací přispěl velkou měrou jak internet, tak sociální média a další komunikační kanály se snadno dostupnými údaji. Veřejnost byla utvrzována v názorech a přesvědčeních, které vedly k vyhýbání se očkování, odmítání roušek či respirátorů a užívání nevhodných léků. V konečném důsledku to přispělo ke zvýšené nemocnosti. Dezinformace se staly psychickou zátěží jednotlivců a staly výzvou pro veřejné zdravotnictví a vlády na celém světě (5).

Obavy související s očkovacími látkami proti Covid-19 nahlášené americkému Centru pro kontrolu a prevenci nemocí (CDC) v Atlantě zahrnovaly nejen jejich možný negativní vliv na plodnost žen a schopnost měnit lidský genom, zmiňovaly také přesvědčení o globální snaze snížit světovou populaci včetně skepse ohledně mimořádného povolení očkovat novými vakcínami. Mnohé osoby v minulosti pozitivně nakloněné očkování s očkováním proti Covid-19 vyčkávaly a očkování odsouvaly (6).

Světová zdravotnická organizace (WHO) jako první poukázala na nový fenomén - virová pandemie zplodila infodemii (informační pandemii). Platformy sociálních médií, které využívá v současnosti 53,6 % světové populace, se staly jedním z hlavních míst pro rychlé šíření informací, a bohužel i mnohých dezinformací. Facebook aktivně používá 2,89 miliardy osob měsíčně, následuje YouTube s více než 2 miliardami uživatelů. Na dalších místech se umístili TikTok s více než 1 miliardou uživatelů, X (dříve Twitter) s přibližně 186 miliony uživatelů a Reddit s přibližně 52 miliony denně aktivních uživatelů. Nejméně aktivními uživateli sociálních médií jsou lidé ve věku 18 až 55 let. Mnozí z nich používají více než jednu aplikaci. Nejdůvěřivější skupinou k virtuálním informacím jsou teenageři a mladí dospělí, o něco méně pak dospělí ve středním věku (Obrázek č. 1) (7, 8, 18).

Během pandemie byl X, velmi oblíbená platforma, hojně využíván uživateli k vyjadřování svých pocitů ohledně šíření nemoci, sdílení údajných prevencí a léků, hypotéz o původu nemoci a o tom, jak by měly vlády vhodně reagovat. X se stal kanálem pro šíření pravdivých, částečně pravdivých, ale i nepravdivých tvrzení (9, 10).

Ve studii zaměřené na zkoumání dezinformací o Covid-19 na X analyzovalo více než 92 expertních skupin pro kontrolu faktů data sestávající z nepravdivých nebo částečně nepravdivých tweetů. Z 1500 tweetů využitých pro studii bylo 1274 nepravdivých a 226 částečně nepravdivých tvrzení. Data ukazují, že nepravdivá tvrzení se šířila rychleji než částečně nepravdivá tvrzení (10).

Spolupráce mezi zdravotnickými organizacemi a mediálním prostorem otevřela řadu nových možností, jak bojovat s dezinformačními kampaněmi. Projekt "Stop the Spread", byl spuštěn v televizi BBC World, na webových stránkách a v aplikaci. Jeho cílem je zvýšit povědomí veřejnosti o rozsahu dezinformací o vakcínách a očkování a motivovat čtenáře k ověřování a tím i omezení šíření dezinformací a škod, které mohou způsobit. Aplikace "Reporting Misinformation" vybízí uživatele k ověřování a hlášení nepřesných informací na různých platformách sociálních médií. Je k dispozici v pěti jazycích a stala se druhou nejnavštěvovanější stránkou týkající se Covid-19. Lidé jsou vyzýváni k vyhledávání informací prostřednictvím ověřených hashtagů. CDC doporučuje používat #COVID19 (6, 11, 12).

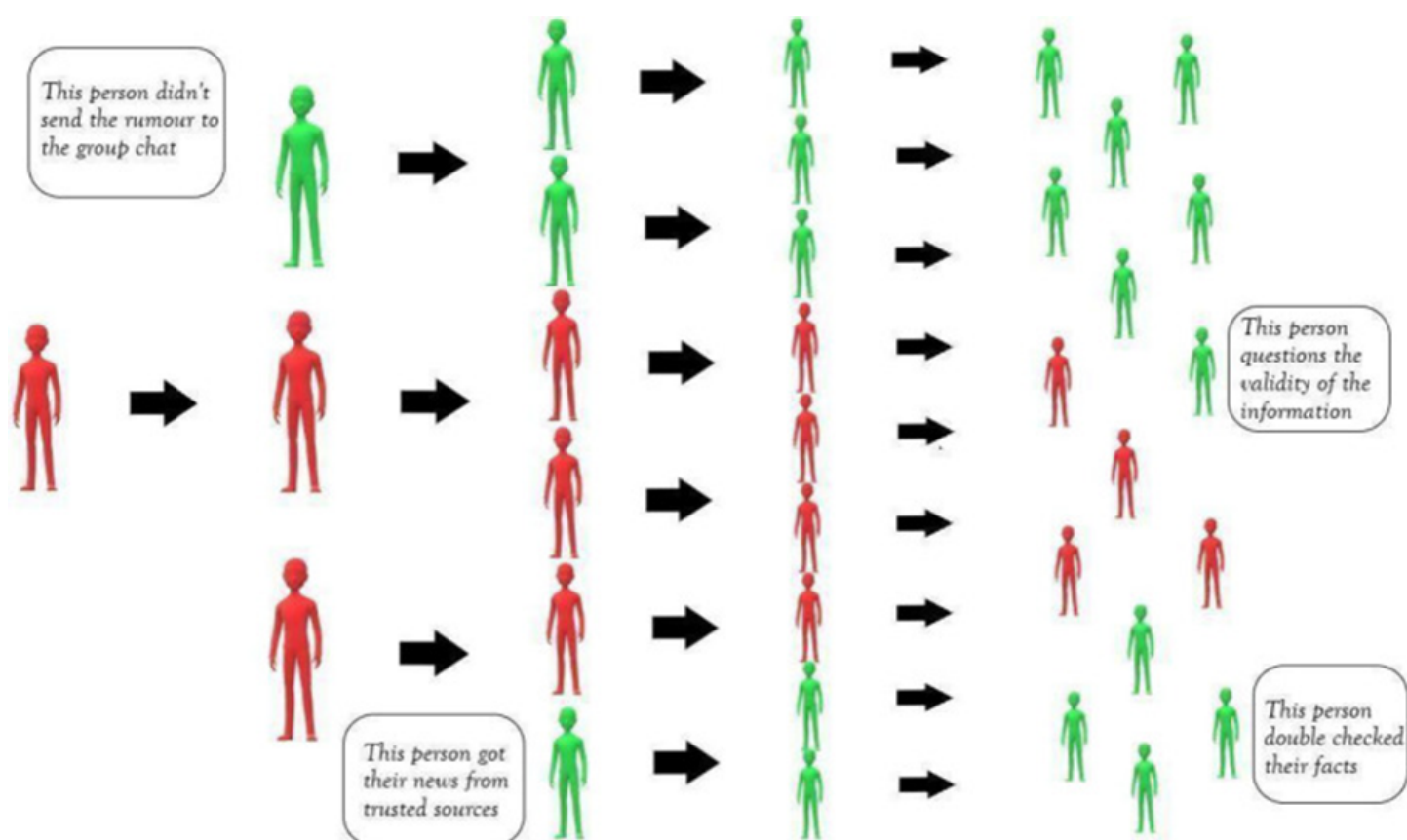
Byl spuštěn celosvětově velmi úspěšný projekt s názvem #ShareTheMicNow. Veřejnosti známí lidé umožní přístup na své účty na sociálních sítích vědcům a lékařům ke zveřejnění pravdivých informací a vědecky ověřených dat s faktografickým vysvětlením dezinformací. Jednou z prvních hvězd, která tuto výzvu přijala, byla Julia Roberts (13, 14).

Dalším příkladem z asijského kontinentu je spolupráce mezi vietnamským zpěvákem Khac Hunem a vietnamským Národním institutem. Vytvořili píseň, která propagovala mytí rukou (5x denně dle doporučení CDC). Píseň se stala doslova virální díky tanečníkovi, který vytvořil videochoreografii na TikToku (15).

Kampaň vyvinutá na Floridě, "Our best shot", vybízela floridskou komunitu k očkování, nošení roušek, pokračování v mytí rukou a udržování sociálního odstupu. Jejich projekt zahrnoval vytvoření sady workshopů vybavených nástroji a vzdělávacími materiály pro vedoucí představitele komunity, aby mohli dále mezi obyvatelstvem jednotlivých volebních okrsků edukativně působit (16).

Historicky dezinformace ve zdravotnictví do určité míry vždy formovaly chování veřejnosti, ale dopad tohoto propojení se stal zásadním právě během pandemie Covid-19. Byli jsme doslova zahlceni vlnami

fám, hoaxů a falešných teorií týkajících se původu viru, jeho šíření, možné léčby. Nelze než konstatovat, že je to právě prevence - nejúčinnější způsob boje proti dezinformacím. Na základě zkušeností a vyhodnocení dopadů citovaných protidezinformačních kampaní se ukazuje, že ideální je využít obdobný přístup jaký používáme nasazením léčby proti chorobě. V případě infodémie jsou lidé vystaveni několika chybným faktům, na kterých se jim vysvětlí, jak jsou mylné. Zajímavá strategie, která se nazývá "prebunking", se zaměřuje na prevenci dezinformací právě touto formou. Její metoda má tři hlavní kategorie založené (1) na faktech a opravě nepravdivého tvrzení, (2) na logice směřující k odhalení strategie používané k manipulaci a konečně (3) na rozkrytí zdrojů, které dezinformace šíří (Obrázek č. 2) (18).

Literatura:

- 1.Sahoo S, Padhy SK, Ipsita J, et al. Demystifying the myths about COVID-19 infection and its societal importance. *Asian J Psychiatr.* 2020;54:102244.
- 2.de Barcelos TDN, Muniz LN, Dantas DM, et al. Analysis of fake news disseminated during the COVID-19 pandemic in BrazilAnálisis de las noticias falsas divulgadas durante la pandemia de COVID-19 en Brasil. *Pan Am J Public Health.* 2021;45:e65–e65.
- 3.Biancovilli P, Makszin L, Jurberg C. Misinformation on social networks during the novel coronavirus pandemic: a quali-quantitative case study of Brazil. *BMC Public Health.* 2021;21:1200.
- 4.Yip L, Bixler D, Brooks DE, et al. Serious adverse health events, including death, associated with ingesting alcohol-based hand sanitizers containing methanol - Arizona and New Mexico, May-June 2020. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 2020;69:1070–1073.
5. Mian A, Khan S. Coronavirus: the spread of misinformation. *BMC Med.* 2020;18:89.
6. Myths and facts about COVID-19 vaccines. Centers for Disease Control and Prevention. 2021. Available from: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/vaccines/facts.html>.
- 7.Shahi GK, Dirkson A, Majchrzak TA. An exploratory study of COVID-19 misinformation on Twitter. *Online Soc Netw Media.* 2021;22:100104.
- 8.Gabarron E, Oyeyemi SO, Wynn R. COVID-19-related misinformation on social media: a systematic review. *Bull World Health Organ.* 2021;99:455–463A.
9. Doyle B. TikTok Statistics - Everything You Need to Know. Wallaroo. 2021. Available from: <https://wallaroomedia.com/blog/social-media/tiktok-statistics/>
10. Iqbal M. Twitter Revenue and Usage Statistics (2021). *Business of Apps.* 2021. Available from: <https://www.businessofapps.com/data/twitter-statistics/>
- 11.Merchant RM, Lurie N. Social media and emergency preparedness in response to novel coronavirus. *JAMA.* 2020;323:2011–2012.
- 12.Tips to Minimize the Sharing of Misinformation via Social Media Channels. *Risk Communication and Community Engagement (RCCE) - COVID 19.* UNHCR The UN Refugee Agency. 2020.

13. Greenspan RL, Loftus EF. Pandemics and infodemics: Research on the effects of misinformation on memory. *Hum Behav Emerg Technol.* 2020;3:8–12.
14. Cuan-Baltazar JY, Muñoz-Perez MJ, Robledo-Vega C, et al. Misinformation of COVID-19 on the Internet: Infodemiology Study. *JMIR Public Health Surveill.* 2020;6:e18444.
15. O'Kane C. Catchy PSA about coronavirus turns into viral TikTok challenge about washing your hands. *CBS News.* 2020. Available from: <https://www.cbsnews.com/news/coronavirus-prevention-vietnam-song-ghen-co-vy-tik-tok-challenge-about-washing-hands-quang-dang-john-oliver/>
16. Vaccine. Miami-Dade County. 2021. Available from: <https://www.miamidade.gov/information/library/vaccines-our-best-shot.pdf>.
17. Lewandowsky S, van der Linden S. Countering misinformation and fake news through inoculation and prebunking. *Eur Rev Soc Psychol.* 2021;2021:1–38.
18. Caceres M., Sosa JP, Lawrence JA, et al. The impact of misinformation on the Covid-19 pandemic. *AIMS Public Health.* 2022;9(2):262-277.

